

Fóris Ágota – Bölcskei Andrea (szerk.): Tartalomfejlesztés és dokumentáció. Nyelvészeti kutatások.

(Budapest: KRE – L'Harmattan. 2021. 388 p.)

Újabb kötetel bővült a Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Karán folyó, *A magyar nyelv és a szakmai kultúra. Magyar nyelvészeti kutatások a tartalomfejlesztés és a dokumentáció területén* című kutatási projekt eredményeként létrejött kiadványok sora. A könyv a 2020. február 6-án megrendezett DOKU 2020 konferencián elhangzott előadások írott, lektorált változatát tartalmazza. Az olvasók képet kaphatnak a szakmai-műszaki kommunikáció megváltozott környezetéről, folyamatairól, jogszabályi és szabványosítási háttéréről és ennek a dokumentációra gyakorolt általános hatásáról. A tanulmányok másik része a műszaki és az orvosi dokumentáció konkrét nyelvészeti jellemzőit vizsgálja.

A kötet bevezetést követő első része a *Szakmai-műszaki kommunikáció* címet viseli. Fóris Ágota a *Nyelvészeti kutatások a tartalomfejlesztés és a dokumentáció területén* című tanulmányában bemutatja a kötet háttérét adó kutatási projekt céljait, módszereit, valamint az eredmények jelentőségét és alkalmazhatóságukat a felsőoktatási képzés területén. Ezt követően ismerteti a tartalomfejlesztés és dokumentáció témakörével kapcsolatos nyelvészeti vizsgálatok helyét és szerepét, valamint a különböző lehetséges vizsgálati szempontokat. Az ezt követő rész általános áttekintést ad a tartalom és a dokumentáció létrehozása és kezelése modern eljárásainak jellemzőiről és rendszereiről, valamint felvázolja a ma megfigyelhető trendeket és jelenségeket, továbbá mindezek hatását a szövegírókra és a szövegeket befogadó felhasználókra.

Bölcskei Andrea *A műszaki kommunikáció gyakorlata és az újabb kihívások* című tanulmánya a műszaki kommunikációt és dokumentációt érintő alapfogalmak áttekintésével kezdődik. A szerző tárgyalja a műszaki dokumentációs termékek létrehozásának körülményeit és lépéseit, másrészt a létrehozásukat szabályozó jogi és szabványügyi előírásokat. Bemutatja a műszaki dokumentáció jövőbeli fontosságát, többek között az intelligens információs termékek létrehozása és a terminológiának a dokumentáció területén játszott szerepe szempontjából. Végezetül áttekinti a műszaki kommunikációs szakemberek számára szükséges készségeket és azokat a képzségeket, amelyek a műszaki kommunikációs szakemberek egyetemi szintű oktatását biztosítják.

B. Papp Eszter *Dokumentáció 4.0* című tanulmánya arról a megváltozott környezetről ad árnyaltabb képet, amelybe a műszaki dokumentáció van beágyazva. A címben szereplő 4.0 a negyedik ipari forradalmat és a hozzá kapcsolódó dokumentáció megújulását jelöli. Ennek egyik közvetlen hatása, hogy a korábbi, papíralapú dokumentációt felváltja a digitális, egyszerre több

eszközön elérhető, jól strukturált információ, amelyet intelligens gépi „fogyasztásra” is szánnak. Természetesen a modern dokumentáció figyelembe veszi a felhasználói szokások megváltozását is. A szerző rámutat arra is, hogy globális elterjedtsége nyomán mára az angol vált a dokumentáció domináns nyelvén. Ennek kapcsán ismerteti az anyanyelvű és nem anyanyelvű szövegírók által előállított dokumentumok sajátosságait, valamint a dokumentációval kapcsolatos egyedi fogalmakat és szabványokat.

Csontos Nóra *A tudás megosztásának módja a szakszövegekben. A szakszövegtípus egy lehetséges értelmezése* című tanulmányában társas-kognitív keretben vizsgálja a szakszövegeket, és ennek mentén alapoz meg egy lehetséges szakszöveg-tipológiát. E szemléletnek megfelelően részletezi a nyelvhasználóknak a szakszövegekkel kapcsolatosan szerzett saját tapasztalati tudását, valamint az oktatásban és a más intézményesített, illetve konvencionizált környezetben meglévő tudás alkotóelemeit és egymáshoz való viszonyukat. A tudáselemek felméréshez és a nyelvhasználók szakszövegről alkotott képének vizsgálatához kérdőíves kutatást végzett, amelynek eredményeképpen megállapítja, hogy a szakszövegtípusok kialakulása során egyidőben több tudásösszetevő jöhet működésbe, a nyelvhasználók ezek alapján állítanak fel a kategóriákat.

Czinkóczy Ágnes és Fehér Ildikó műszaki szakszövegírók *A műszaki szakszövegek típusai és jellemzői* című tanulmánya szintén a szövegek közös jellemzőit keresi, elsősorban nem nyelvészeti szempontból. A szerzők elsőként meghatározzák, hogy mi a szakszöveg, majd három lehetséges csoportosítási szempontot adnak meg: a műszaki szakszöveg célja, célközönsége és publikálási csatornája. A műszaki szakszövegek fő célja, hogy komplex technikai információkat nyújtsanak az olvasó számára, egyúttal biztosítsák, hogy ezek gyorsan és könnyen elérhetők, tömörek, relevánsak és pontosak legyenek a célközönség számára. Ebből a szempontból három alkategóriát különítenek el: a leírást, az instrukciót és a referenciát. Ennek kapcsán a szerzők ismertetik a ma sok helyen elterjedt DITA dokumentumszerkesztési szabványt. Fontos szempont még a publikálási csatorna is, vagyis az, hogy egy adott tartalmi egység vagy információ milyen módon kerül a felhasználóhoz. A szerzők számos különböző szövegtípust határoznak meg e szempont mentén, amelyet részletesen elemeznek a publikálási csatorna bemutatásával, az ott megjelenő tartalom jellemzői, illetve nyelvi specifikumainak bemutatásával.

Ludányi Zsófia *A szaknyelvek helyesírásának szabályozásáról* című tanulmánya áttekintést ad a szakszövegek helyesírási kérdéseivel kapcsolatosan. Megállapítja, hogy a köznyelvi és a szaknyelvi helyesírási rendszerek ugyanazokra a helyesírási elvekre épülnek, hangsúlyozza, hogy a szaknyelvi helyesírások nem alkotnak külön rendszert, hanem a mindenkori akadémiai szabályzat kibővítései. A tanulmány ezt követően ismerteti a szaknyelvi helyesírások szabályozásának folyamatát. Ezután a szerző esettanulmányokat

mutat be a Nyelvtudományi Kutatóközpont nyelvi tanácsadószolgálatához érkezett szaknyelvi helyesírási kérdések és az azokra adott válaszok alapján.

A műszaki dokumentumokkal kapcsolatban eddig meglehetősen kevés pragmatikai vizsgálatot végeztek, ezt ellensúlyozza Dér Csilla Ilona *Diskuzusjelölő-használat építészeti műszaki dokumentációkban* című tanulmánya. Először tisztázza a diskurzusjelölők fogalmát és csoportosításukat. A vizsgálat korpuszaként szabadon elérhető építési-építészeti műszaki dokumentációs anyagok szolgáltak, amelyekből a szerző manuálisan gyűjtötte ki a diskurzusjelölőket, majd meghatározta funkcióikat, csoportokba rendezte és statisztikai módszerekkel vizsgálata ezek arányát.

Sólyom Réka *Egy magyar nyelvű európai uniós rendelet terminusainak szemantikai jellemzői* című tanulmányában kognitív szemantikai keretben vizsgálja a fogalmi metaforák és metonímiák és az uniós terminológia összefüggéseit uniós rendeletek elemzésén keresztül. A vizsgálat korpuszát a rendeletek *Tárgy és hatály*, valamint *Fogalom meghatározások* című alfejezeteiben szereplő, összesen 71 definíció adja. Eredményként a szerző jól elhatárolható metafora-, metonímia- és megszemélyesítés-típusokat tudott megállapítani és egyedi jellemzőik mentén csoportba rendezni, illetve meghatározta ezek számszerű arányát.

Faludi Andrea *Terminológiai munka a szak(szöveg)írásban és a fordításszolgáltatásban. Egy interjú kutatás eredményei* című tanulmányában egy interjú kutatás eredményeit ismerteti a terminológiai munkának a fordítási folyamatban betöltött szerepére vonatkozóan, és rávilágít arra, hogy már a forrásnyelvi szöveg létrehozásakor milyen szerepet (kellene) játszania az alapos és jól strukturált terminológiai munkának. A szerző strukturált interjúk segítségével vizsgálta, hogy a szakszövegírás és a szakfordítás folyamatában milyen helyet és szerepet tölt be a terminológiai munka, illetve a terminológiamenedzsment.

Tamás Dóra Mária *Terminológia és dokumentáció a terminológiai adatbázisokban* című tanulmánya szintén a dokumentáció terminológiai megközelítésének kérdéskörét vizsgálja. A tanulmány a terminológiamenedzsment és a terminológiai adatbázis fogalmából indul ki. Maga a terminológiai munka is dokumentációs munkával jár, melynek a folyamat mindhárom lépésében (előkészületi fázis, kidolgozási fázis, záró fázis) jelen kell lennie. Önmagában a dokumentáció garancia lehet az adatbázis minőségének értékelésekor is. E folyamat egyik végterméke lehet például egy szerkesztési útmutató, amely referenciaként szolgál többek között a források kezelésére, a szerzői jogi kérdésekre, a terminológiai adatbázis felépítésére és a terminusokhoz kapcsoló adatok rögzítésére vonatkozóan. Fontos lehet még a felhasználói dokumentáció, amely tartalmazza az elkészült adatbázis használatával kapcsolatos tudnivalókat.

Sermann Eszter *A dokumentáció terminushoz kapcsolódó fogalmak a Cercaterm katalán terminológiai adatbázisban* című tanulmányában átfogó képet ad a katalán nyelv státuszában történt változásról, valamint arról, hogy milyen szerepe van ebben a nyelvtervezésnek és ezen belül is a terminológiatervezésnek. A tanulmány részletesen bemutatja a katalán terminológiai munkákat rögzítő Cercaterm adatbázist. A tanulmány második felében a szerző megvizsgálja a *dokumentáció* terminust és a hozzákapcsolódó kifejezéseket az adatbázisban.

A tanulmánykötet következő négy tanulmányát az *Orvosi dokumentáció* című szakasz tartalmazza. Fogarasi Katalin és Patonai Zoltán *Az egészségügyi dokumentáció szerepe és jelentősége. Az akut ellátással, sérülésekkel és a halál okával kapcsolatos orvosi dokumentumok* című tanulmányának elméleti háttérét az egészségügyi dokumentáció általános bemutatása adja, majd összefoglalják a betegjogokkal kapcsolatos jogi szabályozást. A szerzők az egészségügyi dokumentációban alkalmazandó terminológiai irányelvekről megállapítják, hogy azok nem mindig tudnak megvalósulni a gyakorlatban, hiszen például egy kórházi zárójelentés több orvosi szakterület képviselőinek bevonásával készül, illetve intézményenként eltérő lehet a terminushasználati gyakorlat. Az empirikus vizsgálat az akut ellátással, valamint a halállal kapcsolatos dokumentációt vizsgálja. Az előbbivel kapcsolatban a szerzők megállapítják, hogy a terminushasználat nem egységes: sok esetben magyar terminusokat használnak latin helyett. A korboncolási jegyzőkönyvekre szintén jellemző a magyar és latin terminológia keveredése, ugyanakkor ez az egyetlen orvosi dokumentumfajta, ahol archaikus magyar terminusok is használatosak még.

A következő Varga Éva Katalin, Fogarasi Katalin, valamint Patonai Zoltán *A kórházi ellátás dokumentumai* című tanulmánya. A vizsgálat 21 darab anonimizált kórlapból álló korpusz segítségével készült. A korpuszban lévő dokumentumok alapvetően a kórlap, a zárójelentés, a műtéti lap, valamint a dekurzus kategóriájába sorolhatók. Az elemzésben a szerzők az egyes szövegtípusok felépítését, valamint a szókapcsolatok egymáshoz való viszonyát, illetve terminológiai szempontokat is vizsgáltak, kitérve a latin és magyar nyelvű diagnózisokra és eljárásnevekre, valamint arra, hogy a görög–latin és az angol terminusok magyar kontextusban milyen arányban jelennek meg, illetve milyen módon adaptálják őket.

Ludányi Zsófia és Varga Éva Katalin *A szemészeti dokumentáció jellegzetességei* című tanulmánya bemutatja az orvosi dokumentumokkal kapcsolatos nyelvészeti kutatások helyzetét, kiemelve, hogy a jelen vizsgálat szövegtipológiai, stilisztikai, terminológiai, illetve helyesírási szempontból elemzi a korpuszt, amely egy budapesti szemészeti klinika ambuláns kezelőlapjaiból áll. A szövegszintű elemzés feltárta a kezelőlapok kötött szerkezetét, a stilisztikai elemzés kimutatta a személytelen szerkesztésmódot, illetve a stilisztikai jellegzetességeken és a terminushasználaton keresztül jól

elkülöníthetőek voltak a nyelvhasználat különböző szinterei és a kommunikáció jellegzetességei.

Kuna Ágnes és Mány Dániel „*Rák, tumor, NPL*”. *A betegtájékoztató szövegtípusának terminológiai kérdései* című tanulmányában a betegtájékoztatót mint szakszövegtípust vizsgálják, amely kommunikációs-pragmatikai funkcióját tekintve egyfajta közvetítőszerepet tölt be a szakember és a laikus felhasználó között. A tanulmány első fele a betegtájékoztató általános, pragmatikai és terminológiai jellemzőit vizsgálja, s hús, háziorvosi gyakorlatban használt betegtájékoztatót használ fel korpuszként. A vizsgálat funkcionális kognitív megközelítésű. A tanulmány fő része autentikus és fordított szövegek korpuszelemzésén keresztül mutatja be a betegtájékoztatók terminológiai sajátosságait, fordítási stratégiáit, különös tekintettel a társas-érzelmi dimenzióra és az eufemizmusok szerepére.

Összefoglalásként elmondható, hogy a témában korábban megjelent *Dokumentáció, tartalomfejlesztés és szakírás* című kötethez képest a jelen kiadvány még tovább mélyíti a dokumentációval kapcsolatos ismereteket, megalapozva azt a keretet, amelybe a különböző szintű nyelvészeti kutatások beilleszkedhetnek. A kiadvány ajánlható mindazoknak, akik érdeklődnek a szakszövegek nyelvészetén belüli és azon kívüli kérdéskörei iránt, valamint gyakorló szakszövegíróknak, terminológusoknak és fordítási folyamat bármelyik szakaszában részt vevő szakembereknek.

SOMOGYI ZOLTÁN
KRE BTK TERMIK, Albion Languages
zoltan.somogyi@protonmail.com